

Krystyna Choińska Jadwiga Kowalikowa
Małgorzata Pachowicz

Dydaktyka szkoły wyższej z perspektywy wyższej szkoły zawodowej

cechą stylu naukowego jest obecność w nim – w zależności od dyscypliny i specjalistycznych terminów (włączonych w sztywnie spójny system) pozwalających na sposób ścisły, konkretny i jednoznaczny przekazać określoną wiedzę i umiejętności, a także przygotować studentów do posługiwania się języką specjalnym w sferze działalności zawodowej. Kolejne cechy tego stylu, takie jak bogactwo systematyczność, abstrakcyjność, obiektywizm⁴⁹, ścisłość metody, logiczność, wynikają z zasadniczej funkcji nauki dążącej do poznania i opierającej się na dowodach (Kurkowska, Skorupka, 2011: 271). Cechy te są ściśle związane z pojęciem stylu naukowego, w którym zaznacza się ten sposób myślenia i zasobu używanego językowi i preferowania „języka nauki” – bardziej abstrakcyjnego i „intelektualnych” (Gajda, 2006). Styl naukowy sprzyja kompozycja obejmująca założenia, przykłady, tezę wsparte odpowiednimi argumentami, trafne uogólnienia i wnioski. Takie podejście do wywodu prowadzi do skoncentrowania się na tym, co z punktu widzenia nauki jest najistotniejsze. W procesie dydaktycznym w szkole wyższej należy określić zakres i strukturę programową nauki, która jest najważniejsza.

Dydaktyka szkoły wyższej
z perspektywy wyższej szkoły zawodowej

KRYSTYNA CHOIŃSKA,
JADWIGA KOWALIKOWA, MAŁGORZATA PACHOWICZ

Dydaktyka szkoły wyższej z perspektywy wyższej szkoły zawodowej

Kraków

© Copyright by Krystyna Choińska, Jadwiga Kowalikowa,
Małgorzata Pachowicz, 2019

Recenzent
dr hab. Krystyna Gąsiorek-Polak, prof. UP

Redakcja
Mirella Hess-Remuszko

Projekt okładki
Krystyna Choińska, Małgorzata Pachowicz

ISBN 978-83-8138-101-7
<https://doi.org/10.12797/9788381381017>

Monografia przygotowana w ramach realizacji projektu naukowego „Dydaktyka wyższej szkoły zawodowej” (nr projektu: BAD-014/2017; nr umowy: PWSZ/PRWR-S/0700-13/PN-U/2018) ze środków PWSZ w Tarnowie.

KSIEGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

Spis treści

Wstęp.....	7
Rozdział I. Polskie szkolnictwo wyższe w rozwoju	15
I.1. Rama historyczna	15
I.2. Lata 1945-1989 jako dalszy kontekst powstania państwowych wyższych szkół zawodowych.....	24
I.3. Państwowa wyższa szkoła zawodowa – przybliżenie wstępne	29
I.4. W kręgu reform, przemian i ich czynników sprawczych	31
I.5. Społeczna rola wyższej szkoły zawodowej w środowisku lokalnym	41
Rozdział II. Dydaktyka ogólna jako podstawa dydaktyki szkoły wyższej	47
II.1. Dydaktyka jako teoria nauczania i uczenia się.....	47
II.2. Proces kształcenia, jego przebieg, składniki, warunki skuteczności	54
II.2.1. Struktura, organizacja i cechy ogólne polskiej edukacji.....	54
II.2.2. Cele kształcenia	58
II.2.3. Kształcenie jako system.....	61
II.2.4. Współczesne postulaty i preferencje edukacyjne w świetle badań o zasięgu światowym oraz krajowym.....	67
II.2.5. Zasady nauczania	70
II.2.6. Metody nauczania	76
II.2.7. Kontrola i ocena.....	91
II.2.8. Nauczyciel.....	100
Rozdział III. W kręgu dydaktyki szkoły wyższej.....	105
III.1. Szkoła wyższa jako placówka edukacyjna	105
III.2. Czynniki i konteksty kształtujące działalność szkoły wyższej.....	112
III.3. Teoria i praktyka w działalności dydaktycznej szkoły wyższej	116
III.4. Działalność dydaktyczna szkoły wyższej w odpowiedzi na wyzwania współczesności.....	121
III.5. Etyczne aspekty dydaktyki.....	125

Rozdział IV. Swoiste problemy państwowych wyższych szkół zawodowych.....	133
IV.1. Zarysowanie przedmiotu rozważań i przybliżenie jego wewnętrznej struktury	133
IV.2. Problemy wspólne wszystkim państwowym wyższym szkołom zawodowym	138
IV.3. Optymalizacja działalności dydaktycznej.....	143
IV.4. Formy kształcenia. Sposoby organizacji i realizacji pracy ze studentami	149
IV.5. Specyfika prac dyplomowych w wyższej szkole zawodowej.....	161
IV.5.1. Praca magisterska a praca licencjacka	161
IV.5.2. W poszukiwaniu modelu recenzji pracy dyplomowej.....	165
IV.5.3. Kryteria oceny prac dyplomowych.....	166
IV.6. Język w dydaktyce szkoły wyższej	168
IV.7. Najczęstsze błędy w praktyce dydaktycznej nauczycieli.....	171
Podsumowanie.....	179
Summary. Didactics in Higher Education Schools. From the Perspective of a Higher Vocational School	181
Bibliografia	183
Indeks osobowy	193

Wstęp

Wyższe szkoły zawodowe włączyły się w system polskiego szkolnictwa wyższego niedawno¹. Ich powstanie wiąże się z przemianami społeczno-politycznymi, jakie zachodziły w Polsce w późnych latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Spełniały one potrzeby i aspiracje środowisk, które – kierując się względami zarówno praktycznymi, jak i ambicjonalnymi – zapragnęły umożliwić młodym ludziom dostęp do edukacji na szczeblu wyższym bliżej domu rodzinnego, a więc mniejszym kosztem. W jakiejś mierze należy wiązać ich powstanie z oficjalnie realizowanym wówczas planem upowszechnienia tzw. scholaryzacji na poziomie pogimnazjalnym i policealnym, jaki został wpisany w przeprowadzaną w tym czasie reformę szkolną². Dzięki inicjatywom obywatelskim i samorządowym, które zaowocowały powołaniem do życia nowych uczelni³, liczna rzesza maturzystów otrzymała podwójną szansę na zdobycie wykształcenia wyższego. Po pierwsze – dawało ją im zniesienie egzaminów

¹ Monografia została przygotowana w ramach realizacji projektu naukowego „Dydaktyka wyższej szkoły zawodowej” (nr projektu: BAD-014/2017; nr umowy: PWSZ/PRWR-S/0700-13/PN-U/2018) ze środków PWSZ w Tarnowie. Kierownik zespołu: prof. dr hab. Jadwiga Kowalikowa, wykonawcy: dr hab. Małgorzata Pachowicz, prof. PWSZ, dr Krystyna Choińska. Współautorki wniosły równy wkład w powstanie monografii.

² Nowe zasady systemu szkolnego określiła Ustawa z dnia 25 lipca 1998 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty. Dz.U. 1998, nr 117, poz. 759. Wprowadzona reforma miała charakter kompleksowy i obejmowała m.in. zmiany ustroju szkolnego oraz reformę programów nauczania wraz z nowym systemem egzaminacyjnym. Por. także Górecka (2005: 568-597), Książek (2001), Ministerstwo (1998), Ministerstwo (2000).

³ Ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych, Dz.U. 1997, nr 96, poz. 590. Na mocy tej ustawy w dniu 19 maja 1998 r. została utworzona Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie (od 1999 – Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa). Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie utworzenia Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie Dz.U. 1998, nr 65, poz. 418; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej

wstępnych, po drugie – ułatwienie w rozwiązywaniu problemów komunikacyjno-bytowych. Jeśli się spojrzy na działalność wyższych szkół zawodowych z perspektywy ponad dwudziestoletniej, wypada ocenić pozytywnie efekty ich pracy. Wychowały bowiem wielu specjalistów w różnych dziedzinach. Ich liczni absolwenci uzyskali dyplomy magisterskie, a nierzadko również doktorskie.

Nie bez wpływu na ów sukces edukacyjny i społeczny pozostaje przejęcie przez najmłodsze uczelnie wielowiekowej spuścizny, którą przekazała im tradycja i historia polskiego szkolnictwa wyższego (por. Baszkiewicz, 1997; Szczur, 2006). Jego rozwój rozpoczął się w momencie powołania do życia pierwszego polskiego uniwersytetu. W ciągu wieków powstawały coraz to nowe uczelnie. Proces ten, przebiegający początkowo powoli, zwiększył swą dynamikę w XIX i XX wieku, co spowodowało narodziny nie tylko uniwersytetów i wyższych szkół technicznych, ale także zakładów kształcenia rolniczego będących na poziomie tak wysokim, iż w sposób naturalny dokonywało się ich późniejsze przekształcanie zarówno w wydziały uczelni akademickich, jak i w samodzielne specjalistyczne szkoły wyższe. I tak, dzisiaj możemy mówić o rozwiniętym i zróżnicowanym systemie kształcenia na najwyższym szczeblu edukacji (nie licząc tzw. studiów doktoranckich, które, naszym zdaniem, niesłusznie wyłączono formalnie z obszaru nauki i przeniesiono je do obszaru edukacji). Znalazły w nim swoje ważne miejsce również wyższe szkoły zawodowe⁴. Nie tylko wzbogaciły one krajowy pejzaż edukacyjny i zagęściły sieć

z dnia 20 maja 1999 r. w sprawie przekształceń w Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie, Dz.U. 1999, nr 50, poz. 508.

⁴ Pod koniec XX i na początku XXI wieku powstały kolejno: 19 maja 1998 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie; 16 czerwca 1998 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie; 16 czerwca 1998 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Witona w Legnicy; 1 lipca 1998 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu; 1 lipca 1998 r. Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze; 1 lipca 1998 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu; 1 września 1998 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie; 21 lipca 1998 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Gorzowie Wielkopolskim; 18 października 1998 r. Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu; 15 lipca 1999 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu; 1 lipca 1999 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie; 1 lipca 1999 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu; 15 czerwca 1999 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie; 15 czerwca 1999 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku; 18 lipca 2000 r. Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej; 1 sierpnia 2000 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile; 10 kwietnia 2001 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie; 10 kwietnia 2001 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku; 24 kwietnia 2001 r. Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeu-

instytucji kształcenia pokrywającą również obszary, które do tej pory były pozbawione tego rodzaju placówek, ale także otwały przed potencjalnymi studentami możliwość specjalizowania się w dziedzinach mających typowo praktyczny charakter, jak np. turystyka, fizjoterapia, kosmetologia i inne. O tym, iż utworzenie wyższych szkół zawodowych oznaczało wyraźne wyjście naprzeciw zapotrzebowaniom społecznym, świadczyło duże zainteresowanie maturzystów nową ofertą. Natomiast przywiązani do uniwersyteckiej tradycji nauczyciele akademicy mieli niejednokrotnie wątpliwości, czy wyższe szkoły zawodowe zasługują na wyniesienie do poziomu uczelni. Ci spośród nich, którzy zaakceptowali istnienie tych szkół jako potencjalnych miejsc pracy, musieli zgodzić się z faktem, iż będą odtąd mieli do czynienia ze swoistymi placówkami kształcenia. Nacisk położony zgodnie z zadekretowanym charakterem na uzawodowienie studiów spowodował ponadto konieczność reinterpretacji pojęcia studia kierunkowe – także w ich pozornej kontynuacji. Starej nazwie zostały bowiem podporządkowane zmodyfikowane treści.

W podsumowaniu tej części rozważań trzeba stwierdzić, że w sposobie, w jaki wyższe szkoły zawodowe wykorzystały wielowiekowy dorobek starszych i najstarszych polskich uczelni, przejawiała się zarówno kontynuacja, jak i innowacja. Kontynuacja widoczna jest w nawiązywaniu do tradycji i odziedziczonego doświadczenia w zakresie procesu kształcenia na poziomie wyższym, innowacja zaś to niezbędna i konkretna odpowiedź na wyzwania współczesności: indywidualne i społeczne, a wśród tych ostatnich oczekiwania lokalne i regionalne. Oba te nurty, tworzące tak w założeniach, jak i w praktyce układ nie przeciwstawny, lecz komplementarny, dają się obserwować we wszystkich

ropejska w Przemyślu; 1 czerwca 2001 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu; 24 lipca 2001 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie; 24 lipca 2001 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Ciechanowie; 24 lipca 2001 r. Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu; 20 września 2001 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu; 1 lutego 2002 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa we Włocławku; 1 maja 2003 r. Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu; 22 czerwca 2004 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Głogowie; 22 czerwca 2004 r. Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży; 1 lipca 2004 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Gnieźnie; 1 lipca 2004 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałcu; 7 czerwca 2005 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Szymona Szymonowica w Zamościu; 1 lipca 2005 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Oświęcimiu; 15 lipca 2005 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach; 27 września 2005 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Skierniewicach; 29 sierpnia 2007 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sandomierzu; 1 października 2009 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koszalinie (por. *20 lat istnienia Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych w Polsce*, 2018).

obszarach działalności nowych szkół: w ich ustroju jako instytucji, w organizacji studiów, w tworzeniu koncepcji kierunkowych i specjalizacyjnych, w budowaniu programów nauczania (zapewniających projektom i planom realizację) w dydaktyce.

Jeśli mówimy o doświadczeniu, z jakiego mogły od pierwszego dnia swej działalności, a więc poczynając od fazy projektowania i programowania, czerpać nowo powstające uczelnie, trzeba brać pod uwagę zarówno dorobek szkół akademickich, jak i nieakademickich, powstających, jak wcześniej wspomniano, już w XIX wieku. Wśród tych ostatnich znalazły się zakłady kształcenia zawodowego, np. o profilu technicznym i ekonomicznym (handlowym), mogące poszczycić się niebagatelnymi osiągnięciami, do których warto się odwoływać i z których warto także i dzisiaj korzystać. Szczególnie zasłużyły się edukacji tzw. seminaria nauczycielskie, a po roku 1945 dwuletnie tzw. studia nauczycielskie oraz trzyletnie wyższe studia nauczycielskie (por. *Kształcenie nauczycieli w Polsce Ludowej...*, 1983). Wypada także wspomnieć wyższe szkoły inżynierskie (Chodakowska, 1981; Pęcherski, Świątek, 1972; Tymowski, 1975).

Ustrój wyższych szkół zawodowych, charakter kierunków studiów, a także cechy i oczekiwania podejmujących je osób, musiały w sposób naturalny odzwierciedlić się jako determinanty w ogólnie rozumianej organizacji nauczania: w jego programach, formach, metodach. W rachubę nie wchodziło bezpośrednie przenoszenie wzorców, które dobrze sprawdziły się np. na uniwersytetach czy politechnikach. Klasyczna, wypracowana w wymienionych placówkach, dydaktyka szkoły wyższej wymagała adaptacji uwzględniającej określone zmiany, co w rezultacie zaowocowało powstaniem swoistego wariantu wersji prymarnej wymienionej dyscypliny. Jednocześnie wariant ten wymaga na bieżąco modyfikacji, wymuszanych przez wielorakie czynniki sprawcze. Należą do nich zwłaszcza:

- nieustający rozwój wiedzy w zakresie dyscyplin naukowych, z których czerpane są treści kształcenia;
- nowe poglądy w zakresie psychologii i pedagogiki;
- zmieniające się z różnych powodów warunki działalności poszczególnych uczelni;
- ujawniające się cechy podmiotów uczestniczących w procesach kształcenia, przede wszystkim studentów, ale także nauczycieli akademickich.

Podstawową płaszczyznę odniesienia dla rozwijanych rodzajów metodyki nauczania poszczególnych przedmiotów występujących w prowadzonych przez wyższe szkoły zawodowe kierunkach, specjalnościach i specjaliza-

cyjach stanowi uniwersalna teoria nauczania i uczenia się, czyli tzw. dydaktyka ogólna. Ze względu na fakt, iż podlega ona aplikacji przez konkretyzację i dostosowanie do określonych potrzeb, można dydaktykę szkoły wyższej, a w jej obrębie odmianę właściwą wyższym szkołom zawodowym, zaliczyć również do dydaktyki szczegółowej, w której znajdują się także rozmaite typy metodyki nauczania regulujące działania nauczycieli i uczniów na poszczególnych szczeblach edukacji: przedszkolnym, początkowym, podstawowym, licealnym. W dalszych rozważaniach, gdy będziemy mówić o dydaktyce szkoły wyższej, uwzględnimy (zwłaszcza w obszarze egzemplifikacji) wymienioną i szczególnie interesującą nas odmianę. Ma ona – zarówno jako teoria, jak i jako praktyka kształcenia – podwójny wymiar. Pierwszy wynika ze swoistości poszczególnych kierunków studiów, drugi – z typu szkoły. Obydwa ujawniają się, gdy potraktujemy w sposób porównawczy takie same pod względem nazwy kierunki, jak np. filologia polska na uczelni typu akademickiego, np. na uniwersytecie, i na uczelni typu zawodowego, czyli w wyższej szkole zawodowej. Różnice zaznaczające się tak w programach studiów, jak i ich realizacji decydują o tożsamości każdej z odmian. Cechę tę trzeba w jakiejś mierze przypisać różnym wariantom dydaktyki szkoły wyższej.

Wyższe szkoły zawodowe nie poszukiwały wyznaczników swej odrębności w obszarze dydaktyki *a priori*. Chodziło przede wszystkim o to, aby wypracować optymalne modele dla struktury oraz działalności, które przez swą funkcję regulacyjną pomagałyby w osiąganiu założonych celów kształcenia. Wtórnie ujawniające się wykładniki tożsamości i swoistości uczelni nieakademickich o profilu ściśle zawodowym miały stać się źródłem ważnych dla potencjalnych studentów i rzetelnie przekazanych im informacji, a także korzyści, jakie przyniesie im wybór zarówno szkoły, jak i kierunku.

W przeciwieństwie do różnych rodzajów dydaktyki szczegółowej, które stanowią ważny składnik w przygotowywaniu do pracy przyszłych nauczycieli dla szkół podstawowych, gimnazjów oraz liceów, dydaktyka szkoły wyższej nie wchodzi w zakres kształcenia ogólnopedagogicznego studentów. Z tego względu ci spośród studiujących, którzy w przyszłości staną się nauczycielami akademickimi, muszą w znacznej mierze samodzielnie zdobyć potrzebną wiedzę teoretyczną i praktyczną do prowadzenia zajęć z osobami dorosłymi o określonych cechach i oczekiwaniach. Takiej wiedzy potrzebują również absolwenci studiów doktoranckich, mimo iż dysponują już pewnym wpisanim w regulamin i program doświadczeniem w pracy ze studentami. W podobnej sytuacji znalazły się w chwili swego powstania wyższe szkoły zawodowe jako instytucje edukacyjne.

W procesie najpierw kształtowania przystosowanej do potrzeb własnych odmiany dydaktyki szkoły wyższej, a następnie jej doskonalenia i rozwoju wzięły i biorą nadal udział wszystkie typy placówek objętych wspólną nazwą rodzajową. Nie ulega wątpliwości, iż największy wkład wniosły we wspólne dzieło te z nich, które istnieją najdłużej. Taki jest zarazem obowiązek i przywilej pionierów. Należy do nich m.in. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie. Niemniej jednak także i najmłodsze spośród wyższych szkół zawodowych przyczyniły się do pomnożenia owego dydaktycznego dorobku. Trzeba też pamiętać, iż zapoczątkowany proces trwa nadal i ma niejako z góry wpisaną w swe założenia konieczność ciągłego wyczerpania na rodzące się potrzeby zmian. Winny one skutkować postawą gotowości do wprowadzania w ustalonych i dotąd skutecznych modelach działań modyfikacji, pożądanych w zmieniających się warunkach. Gotowości tej musi towarzyszyć wciąż doskonalona umiejętność wykonywania niezbędnych dla realizacji danego przedsięwzięcia operacji, a także rozwijana przez nauczycieli akademickich kreatywność. W ramach spełniania sformułowanych postulatów powstają m.in. nowe kierunki studiów i nowe specjalizacje. To inspiruje i zmusza do poszukiwania adekwatnych do nich rozwiązań dydaktycznych, dlatego też różne studia kierunkowe, np. o profilu nauczycielskim, w obecnie działających państwowych wyższych szkołach zawodowych realizują inne modele od tych, które były przyjęte w pierwszych latach działalności.

Na gruncie dydaktyki szkoły wyższej należy pamiętać, iż gdy posługujemy się charakterystycznymi dla wszystkich uczelni wyższych nazwami zajęć, jak wykład, ćwiczenia, seminarium, praktyki studenckie, a także praca dyplomowa, mamy w wyższej szkole zawodowej do czynienia z ich swoistymi (w porównaniu do studiów uniwersyteckich) odmianami. Zjawisko wariantowości uwidacznia się także przy konkretyzowaniu podstawowych pojęć z zakresu dydaktyki ogólnej, takich jak: proces dydaktyczny, zasady nauczania, metody nauczania, kontrola, ewaluacja, efekty kształcenia i in. Swoiście też przedstawia się w tym kontekście wypełnienie pól semantycznych wyrazów nazywających podmioty uczestniczące w nauczaniu oraz uczeniu się, a mianowicie: uczeń (student) oraz nauczyciel (nauczyciel akademicki).

Z nakreślonej sytuacji wyłania się wniosek, który ma zarazem charakter konstatacji oraz postulatu. Z jednej strony mówi się o istnieniu odrębności i swoistości wyższych szkół zawodowych, z drugiej zaś o konsekwencjach, jakie z wymienionych cech winny wynikać dla wszystkich działań podejmowanych przez osoby zaangażowane w realizację programów studiów. Z uogól-

nienia tego wynika także m.in. nakaz zastanowienia się nad sposobami oraz rezultatami umocowywania owych działań w dydaktyce ogólnej, której podstawy trzeba przełożyć na teorię oraz praktykę adekwatnego dla typu uczelni wariantu dydaktyki szkoły wyższej. Nie wystarczy przy tym poprzestanie na opisie pożądaných zachowań nauczycieli akademickich i studentów. Ważne jest bowiem wskazanie sposobów ich skutecznego kształtowania, określenie potrzeb i kierunków ich optymalizacji, przy uwzględnieniu zewnętrznych zmiennych determinantów i operatorów, nieodzownych do wprowadzenia modyfikacji w dotychczasowych wzorcach postępowania.

Wymienione postulaty to zarazem zadania dla dydaktyki. W czasie ich konkretyzacji trzeba pamiętać, iż dydaktyka szkoły wyższej we wszystkich swych wariantach ma wymiar zarówno praktyczny, jak i teoretyczny. W pierwszym staje się ona po prostu nauczaniem i uczeniem się pod kierunkiem – przyjmującym formę różnych zajęć oraz sięgającym po stosowne metody pracy. Tak pojmowana, używa swej nazwy całościowo rozumianej podstawowej dziedzinie działalności każdej szkoły, czyli uprawianej w niej edukacji. W drugim wymiarze należy traktować ją, podobnie jak dydaktykę ogólną, jako jedną z nauk pedagogicznych, a mianowicie teorię nauczania. Jako taka ma ona własny przedmiot zainteresowań, czyli procesy nauczania i uczenia się ze wszystkimi ich składnikami i uwarunkowaniami, cele badań oraz ich metodologię. W toku dalszych rozważań zostały uwzględnione obydwa wymiary charakteryzowanej dyscypliny. Starano się przy tym zarówno ukazać swoistość wyższych szkół zawodowych, jak i przyczynić się do optymalizacji realizowanych w nich studiów. W prezentacjach, konstatacjach oraz refleksjach przyjęto podwójną postawę: badacza, który patrzy z dystansu obserwatora na opisywane zjawiska, oraz praktyka, czyli nauczyciela akademickiego bezpośrednio w nich uczestniczącego, który je współtworzy i za nie odpowiada.

Oddawana do rąk czytelników książka jest adresowana przede wszystkim do nauczycieli akademickich, szczególnie do tych, którzy weszli w wymienioną rolę jako specjaliści w reprezentowanych przez siebie dziedzinach, a jednocześnie nie dysponują przygotowaniem oraz doświadczeniem pedagogicznym. Jej lektura może okazać się pożyteczna także dla tych osób, które pragną posiadaną kompetencję zawodową wzbogacić. W kontekście partnerstwa edukacyjnego podmiotów uczących się będą z niej mogli skorzystać pośrednio także studenci oraz przedstawiciele władz uczelni odpowiedzialni za jakość kształcenia. Znajdą w niej również przydatne dla siebie informacje osoby, które wprawdzie formalnie nie należą do żadnej z wymienionych grup, lecz interesują się edukacją i bliska im jest działalność państwowych wyższych szkół zawodowych jako instytucji kształcenia.

SUMMARY

Didactics in Higher Education Schools From the Perspective of a Higher Vocational School

The considerations included in this book can be viewed via the findings and conclusions reached from a double perspective: of an academic researcher looking from an observer's distance at the studied phenomena, and of a practitioner, i.e. a directly involved academic teacher, who contributes to them and is responsible for them.

The development of Polish higher education has a quantitative and a qualitative dimension - it has been distinguished by specific dynamics in the last seventy years. In the modern society, there is a growing number of people interested in obtaining higher education, making a shot at a better life and professional advancement (despite the increasing phenomenon of the so-called educational inflation), as higher education not only satisfies ambitions of individuals striving at gaining specific knowledge, but it also has above-individual, community significance. The general willingness to study at a university level shows that there are still changes and revaluations taking place in people's awareness. They concern the sphere of motivation, which illustrates the reinterpretation and reconstruction of the functioning axiological system. As a result, the instrumental approach to education is accompanied by considering it a value in itself and a desired quality ensuring respect and authority.

Education means preparing a student not only for the performance of various tasks related to professional career or the assumed social roles (both in the family and other environments), but also for coping with dignity in various life situations. The raising level of education manifested by i.a. increasing numbers of students of higher education schools created the perspective of activating wider social circles.

Educated society is created by its educated members. New higher education schools established in parts of the country, in which there used to be none, efficiently satisfied and strengthened local ambitions. As a result, they contributed to galvanizing the local intellectual life and to the establishment of centres stimulating and organising it. Each of these higher education schools has an intellectual, cultural, and social influence on the environment, mostly by popularising knowledge and shaping students' attitudes.

Higher vocational schools continue the legacy of Polish schools of higher education, both maintaining, and thus referring to the tradition and the inherited experience in the educational process at the higher level, and introducing innovations corresponding to the challenges of modern times.

Higher vocational schools are an important element of the Polish education system, in which both systemic and curricular changes have taken place. Also they could not have left the didactic theory unchanged, although general didactics is still the basis for all educational activities.

Didactics in higher education schools, and its version appropriate to higher vocational schools, is a part of the particular educational institution. The specificity of higher education school didactics is manifested in the fact that in all its versions, it has both theoretical and practical dimensions. Therefore, it is both teaching and supervised learning – taking the form of various classes and using the innovative teaching methods that have been applied for many years – and education with emphasised practical nature of the education activity, conducted by academic teachers with professional experience gained outside the higher education system, as well as experienced practitioners.

The specificity of higher education school didactics is also visible in the fact that the classes characteristic to all types of schools of higher education, such as *lectures, classes, seminars, students' internships*, as well as *diploma thesis*, are the specific versions of organisation forms found in higher education schools. The goal of the classes in higher vocational school is mainly the students gaining professional competences and practical skills, as well as adjusting education to the expectations of the job market. Hence, the resulting individualisation both in the organisation and in the educational content.

Recenzowana rozprawa (...) stanowi swoistego rodzaju prezentację naukową (użyteczną poznawczo) i świadectwo aktywności zawodowej zespołu autorskiego, tzn. działalności naukowej ściśle powiązanej z nauczycielską praktyką dydaktyczną. Tekst publikacji, podporządkowany tematycznie tytułowi, zapewne będzie w przyszłości stanowić ważny przyczynek do dyskusji nad wieloma zagadnieniami, teoretycznymi i praktycznymi, z dydaktyki ogólnej i dydaktyk szczegółowych (przedmiotowych). Dotyczy bowiem każdej szkoły, nie tylko wyższej (akademickiej i zawodowej), każdego uczącego (nauczyciela) i każdego uczącego się (ucznia, studenta). Znajdzie tu czytelnik rozważania merytoryczne, z nawiązaniem do literatury naukowej, na tematy ogólne i szczegółowe, pedagogiczne i dydaktyczne, w tym przede wszystkim dotyczące edukacji, z własnymi przemyśleniami autorek i analizą wyników ich obserwacji i badań, a także propozycje szeroko lub jednostkowo pojmowanych rozwiązań pedagogicznych i dydaktycznych (metodycznych).

Z recenzji dr hab. Krystyny Gąsiołek-Polak, prof. UP

ISBN 978-83-8138-101-7

www.akademicka.pl